

Kuulemistilaisuus re kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman valmistelu
Säätytalo 4.2.2016
Kevät Nousiainen

Naisiin kohdistuva väkivalta on todennäköisesti suurin ihmisoikeusongelma maassamme. Kyseessä on pitkään jatkunut kotoperäinen ongelma, joka viime kuukausina on yhdistetty pakolaisiin. Esimerkiksi YK:n CEDAW -komitea on kiinnittänyt kysymykseen huomiota paljon ennen pakolaistilanteen muutosta. Komitea on pyytänyt Suomelta määräaikaisraporttien lisäksi erityisraportteja siitä, mitä Suomi tekee väkivaltaongelman poistamiseksi. Suomen puutteelliset uhripalvelut ovat nousseet toistuvasti esiin. EU:n tasa-arvoviraston (EIGE) vertailussa (2012) Suomessa oli väkivallan naisuhreille suunnattuja neuvonta- ja turvakotipalveluita suhteessa väestön määrään 27 jäsenmaasta neljänneksi vähiten.¹

EN:n ns. Istanbulin sopimus on ensimmäinen nimenomaisesti naisiin kohdistuvaa koskeva eurooppalainen yleissopimus. Eduskunta ratifioi sopimuksen helmikuussa 2015. Istanbulin sopimus asettaa sopimusvaltiolle lukuisia, usein hyvin tiukkoja velvoitteita. Se sisältää määräyksiä väkivallan ehkäisemisestä, uhrien auttamisesta, väkivallan tekijöiden rankaisemisesta ja yleisistä toimintaperiaatteista. Sopimuksen perusteella valtio joutuu vastuuseen, jos se laiminlyö huolellisuusveloitteensa (*due diligence*) ehkäistä, tutkia, rangaista ja hyvittää sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat yksityisten toimijoiden väkivallanteot.

Sopimusvaltion on järjestettävä naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille palveluita, tuotettava väkivallasta tietoa ja tuettava tutkimusta. Sopimus asettaa lainsäädännölle vaatimuksia, jotka koskevat etenkin rikos- ja rikosprosessioikeutta ja perheoikeutta. Rikostutkinnassa ja oikeudenkäynnissä

---

¹ Kuvio 2.2.2, Violence against Women – Victim support 2012.

on otettava huomioon uhrin oikeudet, ja rikostutkinnan on oltava tehokasta. Sopimusvaltioiden on huolehdittava väkivaltarikosten riskinarvioinnista ja uhrin suojelemisesta. On huolehdittava siitä, ettei rikos- tai siviiliprosessissa käsitellä tarpeettomasti uhrin seksuaalista käyttäytymistä. Sopimukseen sisältyy myös maahanmuuttoon ja turvapaikkaan liittyviä kohtia.

Suomen puutteellisiin uhripalveluihin on syystä kiinnitetty huomiota. Tähän pakottaa myös EU:n uhridirektiivi, jonka täytäntöönpano-aika päättyi viime marraskuussa. EU on aktivoitunut naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa, ja komission työlistalle on otettu EU:n liittyminen Istanbulin sopimukseen. Jos suunnitelma toteutuu, etenkin sopimuksen p uhripalveluita koskevien määräysten valvonta tehostuisi huomattavasti, ja Suomi joutuisi todennäköisesti kehittämään niitä EU:n yleistä tasoa vastaaviksi.

Vaikka EU liittyisi Istanbulin sopimukseen, sillä ei olisi toimivaltaa rikosoikeuteen liittyvissä kysymyksissä, jotka kuuluvat jäsenvaltioiden yksinomaiseen toimivaltaan. Siksi on syytä kiinnittää huomiota etenkin sopimuksen rikosoikeudellisiin vaatimuksiin, joita Suomen rikosoikeus ei kaikin osin täytä. Ongelmista muutama esimerkki, jotka liittyvät viime aikaiseen keskusteluun rikoslain puutteista, kuten seksuaalirikosten rangaistusten mittaamiseen.

Istanbulin sopimuksen mukaan raiskaus tulee määritellä raiskatun puuttuvan suostumuksen eikä käytetyn pakon tai väkivallan perusteella. Suomessa ei ole haluttu luopua pakkotunnusmerkistöstä, vaikka se suuntaa huomion teon väkivaltaiseen luonteeseen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen sijaan. CEDAW- komitea suositti Suomen 7. määräaikaisraporttiin antamissaan johtopäätöksissä uudistamaan lainsäädäntöä niin, että suostumuksen puutteesta tulisi raiskauksen keskeinen tunnusmerkistötekijä. Perustuslakivaliokunta viittasi vuonna 2014 CEDAW- komitean kantaan ja huomautti, että suostumuksen puuttumiseen perustuva kirjoittamistapa korostaisi raiskauksen luonnetta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ihmisoikeuksien loukkauksena. Näin ei tehty, vaan keskeinen tunnusmerkistön tekijä on edelleen pakottaminen.

Istanbulin sopimuksen 40 artikla velvoittaa määräämään seksuaalisesta häirinnästä sanktion, jonka ei tarvitse olla rikosoikeudellinen. EU:n

perusoikeusviraston selvityksen mukaan seksuaalinen häirintä on Suomessa hyvin yleistä. Silti kaikkea seksuaalista häirintää ei ole sanktioitu. Suomen tasa-arvolain (609/1986) mukaan seksuaalisesta häirinnästä voi seurata sanktiona hyvitys vain kun häirintä on tapahtunut työelämässä, oppilaitoksessa, etujärjestössä tai tavaroiden ja palveluiden tarjonnan yhteydessä. Katu- tai yksityiselämässä tapahtuvasta häirinnästä ei voi saada hyvitystä. Rikoslakiin ehdotettiin vuonna 2014 lisättäväksi uusi seksuaalista häirintää koskeva rangaistussäännös, koska Suomen lainsäädännössä ei ole yleistä seksuaalisen häirinnän kieltoa, johon liittyisi artiklan edellyttämä seuraamus, ja siinä ehdotettiin häirinnän kriminalisointia.² Eduskunta kuitenkin säati seksuaalisena ahdisteluna (RL 20:5a) rangaistavaksi koskettelun, mutta ei muita häirinnän muotoja. Koskettelusta voidaan tosin tuomita myös seksuaaliseen tekoon pakottamisena (RL 20:4), josta voi seurata ankarampi rangaistus kuin seksuaalisesta ahdistelusta. Näin uusi säännös voi käytännössä lieventää fyysisestä koskettelusta määrättävää rangaistusta, mikä tuskin oli tavoitteena.

Edelleenkin siis kaikkiin ”ei-toivotun, sanallisen tai sanattoman” käyttäytymisen muotoihin, joiden tarkoituksena tai vaikutuksena on henkilön ihmisarvon loukkaaminen” ei liity seuraamusta. Sanallista katuhäirintää koskevaa seuraamusta laissa ei ole.

Istanbulin sopimuksen mukaan sopimuksen tarkoittamiin tekoihin syyllistyneet tulee tuomita niiden moitittavuutta vastaavaan rangaistukseen. Suomessa on keskusteltu pitkään siitä, ovatko naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan kieltävien säännösten perusteella tuomitut seuraamukset oikeassa suhteessa tekojen tuomittavuuteen. Raiskauksesta tehdyt ilmoitukset johtavat harvoin tuomioihin, ja jos johtavat, tuomiot ovat lieviä.

Rangaistuksen koventamista koskevat rikoslain mukaiset perusteet vaikuttavat rangaistusten ankaruuteen. Istanbulin sopimuksen artikla 46:n mukaan rangaistuksen koventamiseen johtavia seikkoja ovat rikoksen kohdistuminen entiseen tai nykyiseen puolisoon tai kumppaniin, rikoksen toistuvuus, sen kohdistuminen haavoittuvaan henkilöön, sen kohdistuminen lapseen tai

---

² HE 216/2013 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.

tekeminen lapsen läsnä ollessa, sen tekeminen useiden tekijöiden toimesta, erityisen raakaa väkivaltaa käyttämällä tai aseella, vakavan ruumiillisen tai henkisen haitan aiheuttaminen tai aikaisempi tuomio samanlaisesta rikoksesta, Suomen rikoslain yleinen rangaistusten koventamisperusteiden luettelo (RL 6:5) mainitsee rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, rikoksen tekemisen rikollisryhmään jäsenenä tai palkkiota vastaan, syrjivästä motiivista sekä rikoksen uusimisen. Teon syrjivä motiivi viittaa rikoksen tekemiseen mm. rasistisesta motiivista. Sukupuolisyrjintää ei mainita. Suomen koventamisperusteiden luettelossa ei siis mainita monia Istanbulin sopimuksen mukaisia ankaroittamisperusteita. Tämä voi osaltaan selittää, miksi seksuaalirikoksista tuomittavat tuomiot ovat niin lieviä.

Kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman valmistelussa tulee paneutua tarpeeseen ottaa paremmin huomioon Istanbulin sopimuksen velvoitteet. Erityisesti tulee tarkastella rikosoikeudellisia säännöksiä.